

О. В. Станіслав, докторант
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

**КОГЕЗІЯ ТА СЕПАРАТИЗАЦІЯ:
КОРЕЛЯТИВНІ ВІДНОШЕННЯ
(на матеріалі синтаксису сучасної французької мови)**

Автор пропонує власну точку зору на проблему співвідношення таких синтаксичних категорій, як когезія та сепаратизація. У статті йдеться про типи корелятивних відношень між розчленованим та зв'язними синтаксичними структурами у залежності від їхньої стилістичної маркованості. Дослідження виконано на матеріалі сучасної французької мови

Ключові слова: сепаратизація, когезія, кореляція, експресивний синтаксис, класичний синтаксис, стилістична маркованість.

Мова як абстрактна знакова система, що вибудована на дискретному принципі, складається із різних рівнів, які перебувають у певній ієрархічній залежності. **Предметом** нашої зацікавленості став синтаксичний рівень художнього тексту сучасної французької мови. На нашу думку, власне у синтаксисі виявляється тісний взаємозв'язок елементів усіх рівнів мови: фонетичного, морфологічного, лексичного тощо. Оскільки принцип ієрархії діє у більшості знакових систем, то в даній науковій розвідці маємо на **мети**: 1) проаналізувати ієрархічну структурність таких синтаксичних категорій, як когезія та сепаратизація; 2) встановити типи кореляції між сепаратизованими (вільними, експресивними) конструкціями актуалізуючого синтаксису та когезійними (зв'язними) структурами синтаксису класичного, традиційного.

Актуальність нашого дослідження зумовлена постійно зростаючим інтересом мовознавців до проблеми засобів вираження, виділення, увиразнення мовлення, а відтак до таких синтаксичних явищ, як сепаратизація та когезія, що займають щільне місце у лінгвістичних студіях.

Передусім укажемо, що під **сепаратизацією** ми розуміємо такий прийом експресивного синтаксису письмової мови, при якому речення ділиться на самостійні відрізки (комунікативні

одиниці), що графічно й інтонаційно виділені як окремі речення, але є тісно зв'язаними семантично і, як наслідок, утворюють нову надфразову єдність – сепаратизовану конструкцію [1, с. 77–78]. Особливістю сепаратизованої фрази є те, що її основа (базисна частина) не відображає усієї повноти змісту висловлення, яке поступово, по мірі свого формування, наділяється новими деталями, доповненнями, що особливим чином кріпляться до раніше сказаного й інтонаційно завершеного речення.

У результаті сепаратизації відбувається мовна компресія, реалізується принцип мовленнєвої економії. За допомогою сепаратизації мовець виокремлює необхідну йому інформацію, додає семантичні акценти, наголошує на них, підсилює, розвиває або ж уточнює деталі висловлення. Сепаратизовані конструкції справляють ефект невимушеності, створюють особливий ритм оповіді й тим самим руйнують мовні стандарти та шаблони. Вони є типовими для неспішної розмовної мови, звідки вони проникають у письмовий літературний узус. Сепаратизовані структури вводяться свідомо письменниками у художню літературу і стають характерологічними рисами сучасного французького синтаксису [2, с. 12]. Як будь-яке наближення до розмовної мови, ці явища значно поживляють літературний виклад, роблять його більш яскравим та емоційно забарвленим:

Je m'en vais, je me sens vague. Je n'ose pas prendre de décision. Si j'ûtais sûr d'avoir du talent... Mais jamais – jamais je n'ai rien écrit de ce genre ; des articles historiques, oui, – et encore. Un livre. Un roman. [...] Un livre. Naturellement, ça ne serait d'abord qu'un travail ennuyeux et fatigant, ça ne m'empêcherait pas d'exister ni de sentir que j'existe (J.-P. Sartre. Nausîe, p. 249).

За допомогою розчленованої синтаксичної форми Ж.-П. Сартр передає процес мислення, роздумів, відчуття свого героя (Рокантена). Неповні, сепаратизовані, номінативні конструкції створюють особливу інтонацію та відповідний експресивний фон для сприйняття.

На противагу сепаратизації, **когезія** – це синтаксичний зв'язок, що забезпечує граматичну зв'язність речень, змістову цілісність, структурну завершеність та адекватну інтерпретацію над-

фразової єдності. Термін запозичений із фізики й уведений в обіг лінгвістики мовознавцями Р. Бонграндом, В. Дресслером, М. Холлідеєм. Зазвичай когезія (від лат. слова *cohaesus*, що означає *бути зв'язаним, сполученим, зчепленим, примикати*) позначає структурно-граматичний різновид зв'язності тексту.

Щодо синтаксичних засобів вираження когезії у французькій мові, то слід сказати, що вони досить численні й різноманітні; серед основних можна виділити: займенники і їх антициденти, анафоричні зв'язки, артиклі, дейксис, сполучники, повтори, порядок слів, еліпсис, синтаксичні відношення сурядності й підрядності, конектори, які вказують на часові відношення (*d'abord, puis, ensuite, maintenant, enfin, actuellement, aujourd'hui, a présent, toujours, encore*), конектори, що маркують просторові відношення (*sur – sous, ici – la, devant – derriure, a côté de, au bord de, en face de, le long de, dans, parmi, entre, au milieu de, a travers, vers, par*) та інші. Наприклад:

1. *Le lendemain, comme nous prenions ensemble notre café aprus le déjeuner, Mme Villier tûlûphona a Philippe.* 2. *Je compris, par les réponses, qu'elle avait parlé a son mari, qu'il approuvait ce projet et que tous deux viendraient en Suisse avec nous.* 3. *Je constatai que Philippe n'insistait pas et qu'il décourageait mme les Villier.* 4. *Mais sa dernière phrase fut: "Eh bien, alors, nous serons ravis de vous retrouver la-bas."* 5. *Il raccrocha le récepteur et me regarda, un peu gêné* (А. Maurois. *Climats*, p. 168).

У наведеному уривку всі речення зв'язані між собою послідовно як ланки (кільця) в ланцюжку: рема попереднього речення стає темою речення, що слідує за ним: *nous prenions notre café ... – Mme Villier tûlûphona ... – je compris ... – Philippe n'insistait ... – sa dernière phrase ... – il raccrocha le récepteur...* Речення, послідовно зчіплюючись між собою, логічно зв'язують ланцюг подій представленої оповіді.

Аналіз засвідчив, що сепаратизація (розчленованість) синтаксичних конструкцій, виражається на письмі змістовими знаками, тоді як когезія (зв'язність) зумовлена структурно-логічними знаками. Спостережено, що синтаксис французької літератури

XVII–XIX ст. характеризується здебільшого інтонаційним та формально-логічним підходами до розставлення знаків пунктуації. Щодо синтаксичних особливостей французької літератури XX ст., то відзначається певна "лібералізація" у членуванні тексту, й не останню роль у цьому відіграє змістовий принцип пунктуації. Саме він дозволяє автору розставити смислові й експресивні акценти у структурі висловлення, а реципієнту надає відносну свободу в інтерпретації модально-оцінного змісту тексту. Наразі вплив змістового принципу пунктуації актуалізує мовні (вербальні) одиниці з точки зору їх комунікативно-прагматичного потенціалу.

Отже, тенденція до когезії (зв'язності) є більш давньою та властива в значній мірі письмовій мові, класичній художній літературі; вона забезпечує логічність, послідовність викладу думок, чітку структурну композицію висловлення. Тенденція до сепаратизації (розчленування) характерна для розмовної мови, вона широко відображена у творах французьких письменників початку XX століття (Г. Аполлінера, А. Бретона, А. Жіда, Ж.-П. Сартра, А. Камю та інших); сприяє передачі афективності змісту висловлення та наповнює його новим семантичним значенням.

Слідуючи принципу ієрархії, можна стверджувати, що сепаратизація проходить згори до низу, від більшого до меншого. Когезія – у зворотному напрямку: знизу до гори, від меншого до більшого. Інакше кажучи, сепаратизація членує ціле на частини (надфразову єдність на окремі речення), тоді як когезія зв'язує частини в ціле (окремі речення у надфразову єдність тощо). Порівняймо два уривки, взяті з одного твору французької письменниці С. Колет ("La Paix chez les bktes"), в яких вона з неприхованою захопленістю описує свою кішку Нонош (Nonoche):

1. *Nonoche [chatte] dormait dans sa corbeille...*

Son poil a senti passer l'ombre d'un oiseau ! Elle ne sait pas bien ce qui arrive. Elle a ouvert trop vite ses yeux japonais, d'un vert qui met l'eau sous la langue. Elle a l'air bkte comme une jeune fille trus jolie, et ses taches de chatte portugaise semblent plus en dūsordre que jamais : un rond orange sur la joue, un bandeau noir sur la tempe, trois points noirs au coin de la bouche, prus du nez blanc fleuri de rose... Elle baisse les yeux et la mūmoire de toutes choses

lui remonte au visage dans un sourire triangulaire ; contre elle, noyé dans elle, roulé en escargot, sommeille son fils.

2. ***L'utile, rkveuse, passionnée, gourmande, caressante, autoritaire.***
Nonoche rebute le profane et se donne aux seuls initiés qu'a marqués le signe du Chat. Ceux-la mkme ne la comprennent pas tout de suite et disent : " Quelle bkte capricieuse ! "

Caprice point. Hyperesthésie nerveuse seulement (S. Colette.
"La Paix chez les bktes").

Перший фрагмент представляє зразок розгорнутого висловлення, яке складається з кількох речень, що організовані послідовним семантичним та синтаксичним зв'язком. Спостерігаємо логічний виклад оповіді, прямий порядок слів, експліцитне (відкрите) використання сурядного та підрядного зв'язків, повних речень, узвичаєної предикативної групи (підмет – присудок), стилістичних синонімів (Nonoche – elle). Все це створює цілісну картину перцепції.

Другий фрагмент є зразком нових синтаксичних тенденцій. Нарачія складається з кількох самостійних речень. Спочатку відзначаємо прикметники, що виокремленні, вжиті без іменника до якого відносяться та складають окрему синтаксичну одиницю. Потім привертають увагу неповні номінативні синтаксичні одиниці. Такі розчленування є незвичними та оригінальними водночас. Вони роблять висловлення більш значущими семантично й афективно; стилістично маркують та актуалізують його в цілому.

Узагальнюючи вищесказане, висловимо думку про те, що сепаратизація та когезія – це дві протилежні, суперечливі, гетерогенні (різнопланові) за своєю структурою синтаксичні універсалиї. Одна з них слугує укріпленню та удосконаленню структурних ознак речення (когезія), інша – начебто руйнує його визначальні характеристики (сепаратизація) [3, с. 21]. Однак, ці дві антиномії, дві супротивні тенденції розмовної мови співіснують, корелюють у сучасному синтаксисі французької літератури чим оновлюють та урізноманітнюють його виражальні можливості.

На матеріалі художнього тексту з'ясуємо, яким чином співвідносяться сепаратизація та когезія в системі опозицій мовних одиниць. Розглянемо приклад:

Mardi (1).

Rien (2). **Existü** (3).

Mercredi (4).

Il y a un rond de soleil sur la nappe en papier... (5). (J.-P. Sartre. Nausäe, p. 147).

Сепаратизовані синтаксичні конструкції (1, 2, 3, 4) знаходяться у сильній позиції за відношенням до слабкої, синтаксично організованої, унормованої (5) (когезійної) структури та є стилістично маркованими. Вони відносно (логічно, семантично чи емоційно) сполучені з попереднім та наступними висловленнями. Розчленовані структури – це новий засіб увиразнення, доповнення до раніше сказаного. Можна відзначити розширення ролі контекстуальної обумовленості висловлення, яка формує додаткові експлікативні (пояснює, уточнює інформацію), адитивні (доповнює, поглиблює зміст висловлення), афективні (створює емоційне сприйняття) смисли тексту. У результаті цього виникає особливий інтегральний зв'язок між сепаратизованими реченнями й когезійними єдностями, який засвідчує, що ці дві мовні універсалиї функціонують паралельно, однак перебувають в контрадиктивних (опозиційних) корелятивних відношеннях.

Проаналізуємо наступний приклад:

[...] les grands malheurs sont monotones. Dans le souvenir de ceux qui les ont vücies, les journües terribles de la peste n'apparaissent pas comme de grandes flammes interminables et cruelles, mais plutöft comme interminable piütinement qui ücrasait tout sur son passage.

Non, la peste n'avait rien a voir avec les grandes images exaltantes qui avaient poursuivi le docteur Rieux au dübut de l'üpidemie. Elle ütait d'abord une administration prudente et impeccable, au bon fonctionnement (A. Camus. La peste, p. 83–84).

Nos concitoyens s'ütaient mis au pas, ils s'ütaient adaptüs, comme on dit, parce qu'il n'y avait pas moyen de faire autrement. Ils avaient encore, naturellement, l'attitide du malheur et de souffrance, mais ils n'en ressentaient plus la pointe. Du reste, le docteur Rieux, par exemple, considürait que, justement, c'ütait cela le malheur, et que l'habitude du düsespoir est pire que le düsespoir lui-mkme (A. Camus. La peste, p. 85).

Роздуми доктора Рійє про необхідність боротьби з абсурдом буття, абсолютним злом і чумою (у самому загальному сенсі) відображають гуманістичні, моралістичні, високодуховні позиції героя. В авторському мовленні, у внутрішніх монологів, ліричних відступах сепаратизація не просто імітує усне мовлення, а інтенсифікує почуття, емоції героїв та афективно впливає на читача. Наразі сепаратизовані синтаксичні структури проявляють найбільшу свою експресивність, є стилістично маркованими та стають синтаксичним елементом художнього мовлення. Сепаратизація робиться стилетвірною особливістю творчості окремих письменників, приміром екзистенціалістів, постмодерністів. У цьому випадку можна говорити про те, що сепаратизація та когезія перехреснюються у синтаксисі художньої літератури другої половини ХХ століття й знаходяться у комплементарних корелятивних відношеннях.

Нам видається можливим стверджувати про тенденцію до стилістичного злиття сепаратизації та когезії у сучасному французькому синтаксисі. Спостережено, що з плином часу сепаратизовані структури виходять за межі художньої літератури та поширюються в інших функціональних стилях, приміром у публіцистичному, науково-популярному. Відбувається стилістичний зсув і часткова або повна нейтралізація експресивного відтінку розчленованих конструкцій. У такому разі сепаратизація не є стилістично маркованою. Функціональні можливості когезії та сепаратизації повністю або почасти збігаються, накладаються. А отже, корелятивні відношення між даними синтаксичними універсальями є відносно тотожними, аналогічними. Для прикладу:

Images emblématiques de la France. Ce livre nous permet de comprendre comment et pourquoi ces repères particuliers habitent notre mémoire collective et sont devenus des symboles essentiels de notre roman national. Objets (l'encyclopédie de Diderot, le code civil de Napoléon...), monuments (Les Tuileries, Beaubourg...), personnages (Clovis, de Gaulle...), écrivains (Balzac, Hugo...), scientifiques (Pasteur...), héros (Vercingétorix, Jeanne d'Arc...), lieux (la Bastille...) (Le français dans le monde. № 386. – 2013, p. 64).

Comme apprécier positivement le fait d'être "entre" ? Entre des pays, des identités, des cultures, entre des langues enfin. C'est cette situation intermédiaire qu'a vécue Heinz Wismann et qu'il décrit dans son dernier ouvrage, "Penser entre les langues" (Le français dans le monde. № 386. – 2013, p. 50).

Виконуючи свою основну функцію повідомлення додаткової інформації, уточнення, сепаратизація не слугує у такому випадку цілям створення яскравого, емоційного опису. Наразі сепаратизовані структури не виявляють ніякого стилістичного забарвлення, а отже стають функціонально нейтральними та немаркованими, як і когезійні синтаксичні засоби.

Насамкінець підкреслимо безперечну важливість таких категорій, як когезія та сепаратизація для синтаксису французької мови. Когезія забезпечує логічну зв'язність речень, синтаксичну цілісність структури, завершеність тексту загалом; сепаратизація – розширює інформативність, афективність, комунікативні можливості висловлення, деталізує та акцентує увагу на значущих мовних елементах. Аналіз корелятивних відношень між сепаратизацією та когезією (опозиція, комплементарність, тотожність), засвідчив, що в сучасному синтаксисі французької літературної мови перетинаються, співіснують і навіть зближуються принципово різні форми вираження (когезія та сепаратизація). А у своєму синтезі вони актуалізують висловлення, наповнюють його новими смислами та сприяють його адекватній інтерпретації. Очевидним є шлях до інтертекстуальності у самому широкому розумінні, до інтеграції культурних традицій (когезія) та мовних інновацій живого мовлення (сепаратизація) з метою знайти шлях до Істини.

Результати проведеного дослідження дозволяють окреслити коло проблем для подальшого опрацювання. Перспективним вбачається комплексний аналіз не лише сепаратизованих, але й інших синтаксичних елементів розмовної мови, що активно проникають у сучасний французький літературний узус. Нові розвідки дозволили б мовознавцям визначити динаміку та тенденції розвитку синтаксису, а отже й французької мови загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андриевская А. А. Явления "сепаратизации" в стилистическом синтаксисе современной французской художественной прозы / А. А. Андриевская // Филологические науки. – 1969. – № 3. – С. 77–83.
2. Реферовская Е. А. Синтаксис современного французского языка / Е. А. Реферовская. – Л. : Наука, 1969. – 236 с.
3. Шигаревская Н. А. Очерки по синтаксису современной французской разговорной речи / Н. А. Шигаревская. – Л. : Изд-во Ленинградского ун-та, 1970. – 215 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

4. Camus A. La peste. – Librairie Larousse, 1971. – 157 p.
5. Colette. La Paix chez les bktes. – Ёditions Bernard Grasset, 1916.
6. Sartre J.-P. La nausйе. – P. : Ёditions Gallimard, 1938. – 239 P.
7. Maurois A. Climats. – Ёditions Bernard Grasset, 1978. – 244 P.
8. Le franзais dans le monde. – № 386, 2013.

Стаття надійшла до редакції 27.04.15

О. В. Станислав, докторант
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко, г. Киев

Когезия и сепаратизация: корелятивные отношения (на материале синтаксиса современного французского языка)

На материале современного французского языка автор предлагает собственную точку зрения на проблему соотношения таких синтаксических категорий как когезия и сепаратизация. В статье устанавливаются типы коррелятивных отношений между расчлененными и связными синтаксическими структурами в зависимости от их стилистической маркированности.

Ключевые слова: сепаратизация, когезия, корреляция, экспрессивный синтаксис, классический синтаксис, стилистическая маркированность.

O. Stanislav, Cand. Philol. Sci., Doctoral Candidate
Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

Cohesion and separation: correlative relations (on the material of the modern French syntax)

On the material of the modern French the author proposes his own view on the problem of correlation of such syntactic categories as cohesion and separation. The article deals with types of correlative relations between partitioned and coherent syntactic structures depending on their stylistic marking.

Keywords: separatism, cohesion correlation, expressive syntax, classic syntax, stylistic marking.